

članci – *articuli*

UDK 261.6:262.5 (Vaticanum II)
Izvorni znanstv. rad
Primljeno 1/97.

CRKVA USUSRET SVIJETU

Komentar br. 1–3 Pastoralne konstitucije 2. vatikanskog sabora
»Gaudium et spes«

Aldo STARIĆ, Zagreb

Sažetak

Prateći nastajanje konačne verzije Predgovora (br. 1–3) Konstitucije »Gaudium et spes« ovaj napis posebno ističe pomake u samom shvaćanju i pristupu Crkve suvremenom svijetu. Ti su pomaci svjedočanstvo sazrijevanja Koncilske misli u postavljanju Crkve u odnos s današnjim čovjekom. Može se, u usporedbi s prošlim stoljećima, govoriti o »novom stilu« prisutnosti Crkve u svijetu. Sve je prožeto »solidarnošću« sa svijetom što se očituje u dijalogu, suradnji i sluzenju svijetu.

Gljučne riječi: Crkva, svijet, solidarnost, dijalog, suradnja, sluzenje

U sljedećim recima ovog napisa pokušat ćemo, dosta detaljno, analizirati smisao i domet br. 1–3, tj. Predgovora Konstitucije »Gaudium et spes« s nakanom da budu uočeni i istaknuti neki temeljni stavovi Crkve 2. vatikanskog sabora u odnosu na suvremeni svijet. Analizirat ćemo svaki broj kao zasebno poglavlje nakon što donesemo vlastiti prijevod izvornog latinskog teksta.

Ovaj je napis bio pripremljen pred nekoliko godina kao dio skupnog tumačenja Pastoralne konstitucije »Gaudium et spes«. Budući da se odustalo od tog projekta objavljujemo ga ovdje kao zasebni članak

I. – br. 1

A) Prijevod

Tijesna povezanost Crkve sa svom ljudskom obitelji

Radosti i nade, žalosti i tjeskobe današnjih ljudi, osobito siromaha i nevoljnika, jesu radosti i nade, žalosti i tjeskobe i Kristovih učenika te nema ničeg odistinski ljudskoga što ne nalazi odjeka u njihovu srcu. Naime, njihova zajednica izrasta iz ljudi koje, pošto su u Kristu sabrani, vodi Duh Sveti na njihovu putovanju prema Očevu Kraljevstvu a primili su poruku spase-nja da je svima obznane. Stoga ta zajednica sebe zbiljski doživljava tijesno povezanom s ljudskim rodom i njegovom poviješću.

B) Komentar

1. Naslov i struktura

Iako nije jasno da li su naslovi pojedinih brojeva ove Konstitucije dio izglasanog i službeno proglašenog koncilskog teksta,¹ povijest njihovog nastajanja može biti vrlo rječita; to svakako vrijedi za naslov br. 1.² U tekstu 2 (proljeće 1963. god.) je naslov ovog br. 1 glasio: »Ecclesia praesens et positive conferens ordini temporalii«; u tekstu iz Mechelna (Malines) sav Predgovor se sastojao iz jednog paragrafa bez posebnog naslova (to je, prema razdiobi Ch. Moellera, tzv. »međutekst a«); međutim tekst iz Züricha (1.–3. veljače 1964.; prema Ch. Moelleru to je tzv. »međutekst b«) prvi broj predgovora nosi naslov: »Solidarnost Koncila s čovječanstvom« (franc.: »solidarité«; taj »međutekst b« je i inače bio pisan na francuskom jeziku!). Tekst 3 (veljača–studenj 1964.) za br. 1 ima naslov: »Ecclesia Concilio repraesentata quantopropter generi humano iuncta sit«: javlja se riječ odnosno misao o »povezanosti« (lat. *coniunctio*) što će biti zadržano i u konačnom tekstu Konstitucije u riječi »con-iunctio«. Od Teksta 3 pa nadalje ta će misao (a i riječ) biti zadržavana u svim predlošcima: Tekst 4 ima: »De

¹ Hrvatski prijevod Konstitucije (Zagreb, KS, 1968, »Dokumenti« 7) u noti na dnu str. 5 kaže da naslovi nisu dio izglasanog i službeno proglašenog teksta; međutim, u RAHNER K. – VORGRIMLER H., *Kleines Konzilskompodium*, Freiburg-Basel-Wien, Herder, ³1968., u noti predvioca na dnu str. 449 tvrdi se suprotno.

² Svi komentari Konstitucije donose i povijest nastanka tog dokumenta; mi se ovdje uglavnom služimo i slijedimo napis MOELLER CH. u *Lexikon für Theologie und Kirche: Das Zweite Vatikanische Konzil III*, Freiburg-Basel-Wien, Herder, 1968., str. 280 i sl.; za konkretni slučaj usp. str. 284; usp. ISTI, *L'elaboration du Schéma XIII, L'Eglise dans le monde de ce temps* (Tournai, Casterman, 1968).

coniunctioe Ecclesiae cum tota familia gentium«, a tekstovi 5 i 6 dodat će još riječi »intima« i tako imamo današnji naslov br. 1.

Međutim, povijest naslova br. 1 nije tek leksičko pitanje; naime, u Tekstovima 1 i 2, a i u (među)tekstu iz Mechelna (i, dapače, osobito u njemu!), govori se, doduše, kako Crkva pridonosi izgradnji svijeta, ali se pri tome ističe poučavanje crkvenog Učiteljstva i crkvena posvećujuća djelatnost: drugim riječima, tu je Crkva, a osobito njezina hijerarhija, prisutna kao učiteljica i posvetiteljica svijeta. Od teksta u Zürichu (»međutekst b«, veljača 1964.) pa nadalje naglasak se pomiče na Crkvu kao narod Božji u svijetu ljudi. Taj se je pomak dogodio i zahvaljujući činjenici da se je za vrijeme drugog generalnog zasjedanja Koncila (29. 9.–4. 12. 1963.) dogodio upravo obrat (neki kažu: kopernikanski) s 2. poglavljem Dogmatske konstitucije o Crkvi »Lumen Gentium« u kojem je došla do (konačnog) izražaja misao o Crkvi kao narodu Božjem. Na istoj liniji će od međuteksta iz Züricha Crkva kao narod Božji biti u središtu govora o odnosu prema svijetu.³

U kontekstu govora o naslovu br. 1 može se, anticipirajući samu analizu istog broja, bar napomenuti da je tekst iz Züricha za ovaj broj nosio naslov na francuskom jeziku: »Solidarité du Concile avec l'humanité«⁴; važno je to upamtiti jer će taj francuski tekst biti preveden na latinski i tako će se u kasnijem latinskom tekstu pojaviti riječ »coniunctio« odnosno izvodnice iz te riječi; to znači da je opravdano pa i nužno tu latinsku riječ shvatiti i tumačiti u smislu »solidarnosti« što onda vrijedi i za hrvatsku riječ »povezanost« – i to i u naslovu br. 1 kao i u završnoj rečenici istog broja.⁵

Da je s tekstem iz Züricha nastao pomak u shvaćanju odnosa Crkve i svijeta razvidno je i iz toga što umjesto riječi »ordo temporalis« dolazi riječ »l'humanité« što se u latinskoj verziji pojavljuje kao »genus humanum« (Tekst 3) a još kasnije pa sve do konačnog teksta dolazi izraz »tota familia gentium«; naime, izraz »ordo temporalis« kao oznaka za »svijet« (i ljude) odaje mentalitet koji

³ Pomak koji je nastao s tekstem iz Züricha DELHAYE Ph., *Histoire des textes de la Constitution Pastorale* u: *L'Eglise dans le monde de ce temps. Constitution pastorale »Gaudium et spes«*, tome I, Paris, Cerf 1967., »Unam Sanctam« 65a, str. 229 izražava ovako: »l'esprit du texte de Zurich est très différent de celui de Malines. Il ne procède plus, si j'ose dire, par déduction à partir de quelques principes qui relèvent de la théologie, mais par induction à partir des faits sociologiquement observés«.

⁴ Usp. TUCCI R., *Introduction historique et doctrinale à la Constitution Pastorale* u *L'Eglise dans le monde de ce temps. Constitution pastorale »Gaudium et spes«*, tome II Paris, Cerf, 1967., str. 59.

⁵ Francuski prijevod u ed. Cerf (v. gornju bilj. 3) tako tu riječ prevodi i u naslovu i u tekstu br. 1 (str. 15); talijanski prijevod u *Documenti – il Concilio Vaticano II*, Bologna, ed. Dehoniane 1967., str. 779. »coniunctio« u naslovu br. 1 prevodi sa »unione«, ali u završnoj rečenici istog broja ima izraz »solidale«; jednak talijanski prijevod je i u *La Costituzione pastorale sulla Chiesa nel mondo contemporaneo*, Torino–Leumann, Elle Di Ci, 1966., str. 137.

Crkvu gleda kao zbilju nasuprot svijetu a svijet gleda kao objekt koji treba »poučiti i posvetiti«; međutim, s izrazom »l'humanité« i daljnjim izrazima dolazi do izražaja da je riječ o ljudima, o svijetu ljudi s kojim je Crkva »tjesno povezana«, upravo »solidarna« pa s njim traži izlaze iz problema i tjeskoba odnosno s njim se raduje i nada – kako kaže sam početak Konstitucije.

2. Početak (»incipit«)

Poznato je da se koncilski, a i ostali crkveni dokumenti, imenuju njihovim početnim riječima. Konstitucija, o kojoj je riječ, ulazi u povijest također prema svojim početnim (latinskim) riječima: *Gaudium et spes* (GS). Te se riječi, kao početak buduće Konstitucije, pojavljuju po prvi put također u (među)tekstu iz Züricha.⁶ No, ipak tada još redoslijed nije bio kao u konačnom tekstu nego je bio temeljen na opozicijama »radost–žalost« odnosno »nada– tjeskoba« tako da je u latinskoj verziji glasilo: »Gaudium et luctus, spes et angor hominum huius temporis...«. U daljnjim raspravama došlo se do današnjeg konačnog teksta s binomima »radost/nada« i »žalost/tjeskoba«. Razlog te preinake nije tek stilske naravi nego je odraz dublje, upravo teološke, preokupacije;⁷ naime, izrazi »radost i nada« zvuče biblijski i kao da dozivlju u sjećanje raspoloženje svojstveno biblijskom vjerniku, dok druge dvije riječi, tj. »žalost« a osobito »tjeskoba«, kao da potječu iz područja gdje se čovjek gleda kao stešnjen i bačen u vrijeme a za koji osjećaj se je baš u novije vrijeme naglašavalo da je karakterističan za samodoživljavanje »modernog čovjeka«; dakle, ako se stvari tako gledaju, imali bismo biblijski (»radost/nada«) i egzistencijalistički (»žalost/tjeskoba«) ton samog »incipit«-a Konstitucije. U svakom slučaju nepobitno je da konačni redoslijed početka Konstitucije zvuči veoma skladno i upravo svečano. Sama pak činjenica da Konstitucija započinje spominjanjem nekih čovjekovih temeljnih situacija i raspoloženja nekako sugerira da će i daljnji tijek misli pa i sam stil biti egzistencijalni, tj. okrenut konkretnom čovjeku u sasvim određenom vremenu.⁸ Tim posizanjem za egzistencijalnim načinom govora i sam početak Konstitucije mnogo dobiva na dinamici: nije riječ o pojmovima nego o zbivanjima karakterističnim za današnjeg čovjeka. U svezi s time izgleda da u želji da dođe do izražaja rečena dinamika treba početne riječi Konstitucije prevesti u množini: radosti i žalosti...; to je uči-

⁶ Usp. DELHAYE Ph., nav. čl., str. 229.

⁷ Usp. MOELLER Ch. u *LTHK* (v. gore bilj. 2), str. 285.

⁸ Izgleda prikladno ovdje upozoriti na jednu misao AUBERT-a R., iako on govori o prvom zasjedanju 2. vat. koncila: »Veliki sraz prvog zasjedanja Koncila nije bio između konzervativaca i progresista nego između nociónista i egzistencijalaca«; citirano prema *Vaticano II: bilancio e prospettive*. Venticinque anni dopo (1962–1987) – a cura di R. Latourelle, t. 2, Assisi, Cittadella, 1987, str. 1438 s bilješkom.

njeno u našem prijevodu ovdje a sve u nadi da će i time postati uočljivije da je riječ o čovjeku i njegovom svijetu u procesu događanja.⁹

3. Analiza teksta

a) *Prva rečenica* br. 1 tvrdi da su radosti i nade odnosno žalosti i tjeskobe današnjih ljudi također radosti i nade, žalosti i tjeskobe i »Kristovih učenika«. Po sebi ova tvrdnja nije otprve sasvim jasna; naime, netko bi mogao te riječi shvatiti u smislu da i Kristovi učenici imaju jednake ali *svoje* radosti i nade, žalosti i tjeskobe kao i svi današnji ljudi. Međutim, iz br. 1 kao cjeline proizlazi da je smisao slijedeći: radosti i nade, žalosti i tjeskobe današnjih ljudi – te iste radosti i nade... su ujedno radosti i nade i Kristovih učenika; drugim riječima, Kristovi učenici – prema ovoj tvrdnji – su dionici radosti i nade današnjih ljudi; oni sudjeluju u tim događanjima, oni suosjećaju i dijele te situacije današnjih ljudi. O nekim posebnim »svojim« radostima i nadama, možda tipičnim i specifičnim za Kristove učenike, ovdje nema govora.

Da tu tvrdnju treba baš tako shvatiti, razvidno je i iz završetka iste rečenice: »... te nema ničeg odistinski ljudskoga što ne nalazi odjeka u njihovom srcu«: riječ je o »odjeku« radosti i nade današnjih ljudi u srcu Kristovih vjernika, tj. riječ je o suosjećanju, o sućuti, upravo o poistovjećivanju Kristovih učenika s onim radostima i nadama.

U sklopu te prve rečenice kaže se da u srcu Kristovih učenika odjekuju radosti i nade, žalosti i tjeskobe »osobito siromaha i svih nevoljnika«. Iako bi se pod rječju »nevoljnici« (lat. *afflicti*) mogli podrazumijevati i siromasi, ipak ih tekst izdvaja kao posebnu kategoriju ljudi. Poznato je da je 2. vatikanski koncil u više navrata i u svojim izglasanim dokumentima posebno spomenuo siromahe i pokazao bar preferenciju ako već ne i opciju za njih. Nekada se spominju samo siromasi a nekada zajedno s nevoljnicima: tako čini i naša Konstitucija (usp. br. 69; 88; 90) ali i Konstitucija o Crkvi (usp. npr. LG 8, pa 23; usp. još AG 5; CD 12; 13; PO 17; 20). Koncil bar donekle i razrađuje temu siromaha i siromaštva.¹⁰ U našem slučaju, tj. u GS 1, sigurno je riječ o sociološkim siromasima i nevoljnicima pa bi netko mogao reći da je već zbog toga opravdan onaj »osobito«, pogotovo jer je govor i o žalostima i tjeskobama. Međutim, opravdano je misliti da je taj »osobito« utemeljen i vjerom izrečenom u LG 8 (§3): »... tako Crkva... dapače u

⁹ Tako čini i francuski prijevod (ed. Cerf, v. gornju bilj. 3), str. 15.: tako čine i oba talijanska prijevoda citirana gore u bilj. 5.

¹⁰ Za prvu informaciju usp. BRAJČIĆ R. u *Dogmatska konstitucija o Crkvi – Lumen Gentium*, sv. 1, Zagreb FTI, 1977., str. 173–176; o svem problemu usp. GUTIEREZ G., *La forza storica dei poveri*, Brescia Queriniana, 1981., »Biblioteca di teologia contemporanea« 40.

siromasima i patnicima gleda sliku svojeg Utemeljitelja, nastoji olakšati njihovu nevolju i u njima želi služiti Kristu«; drugim riječima, ni u našem slučaju GS 1 siromasi i nevoljnici nisu samo sociološka nego i soteriološka kategorija.

U prvoj rečenici Konstitucije zanimljiva je i upotreba izraza »Kristovi učenici« a što dolazi do izražaja ako se ima na umu prijeđeni put do konačnog teksta Konstitucije.¹¹ Naime, u konačnom tekstu u br. 1 više nema izraza »Crkva«, iako taj izraz dolazi u naslovu samoga broja; umjesto »Crkve« došao je izraz »Kristovi učenici«. Ovaj potonji izraz se prvi put pojavljuje u Tekstu 5 Konstitucije da bi onda ostao i u konačnom tekstu. No, zanimljivo je da je taj izraz došao na mjesto izraza »Koncil« (tekst iz Züricha) odnosno izraza »membra populi Dei« (Tekst 4). Dakle, iako je gledanje na Crkvu kao naroda Božjega u svezi 2. poglavlja Konstitucije LG imalo presudnu ulogu na optiku GS i njezinog br. 1., kako je ranije već rečeno, ipak se u br. 1 taj izraz (Tekst 4) ispušta i zamjenjuje izrazom »Kristovi učenici«. To je, kako se vidi iz koncilskih rasprava, učinjeno svjesno: tijekom diskusije u svezi Teksta 4 i 5 je Ocima na Koncilu priopćeno da se izraz »populus Dei« ispušta zato da se ne bi »narod Božji« poimao kao suprotstavljen »narodu ljudi« (svijetu); time se nije zanijekalo da je narod Božji ipak »odijeljen« ali ne od svijeta ljudi nego od »svijeta grijeha«. Dakle, želja da se izbjegne odvajanje naroda Božjega od naroda ljudi je u pozadini unošenja izraza »Kristovi učenici«. U sklopu toga razumljiviji je i izraz u istoj rečenici: »odistinski ljudsko«; naime, zbog onog »odistinski« mogao bi se taj izraz shvatiti kao moralni ili čak moralistički izričaj ali u kontekstu je uočljivo da je to egzistencijalni izričaj u smislu: sve što je ljudsko, tj. sve što čovjek proživljava i na sve što u životu nailazi ima odjeka u Kristovim učenicima. U svezi s time još je jasnije da su početni izrazi »radosti/nade« i »žalosti/tjeskobe« samo *pars pro toto* svega što je »odistinski ljudsko«. S druge strane, izraz »Kristovi učenici« ima i tu prednost što se on, bar uključno, može shvatiti i ekumenski, tj. pod tim izrazom može se misliti na sve kršćane a ne samo na katolike. Dapače, izgleda da je to bar preporučljivo ako već ne obvezatno a to također proizlazi iz pretpovijesti Predgovora (br. 1–3) Konstitucije: u tekstu iz Züricha se je u posebnom broju (paragrafu) Predgovora izražavalo uvjerenje da svi kršćani, a ne samo katolici, dijele sebi svojstvenu brigu za svijet; u konačnom tekstu Predgovora više se to tako ne kaže iako se izriječkom spominju i kršćani koji nisu katolici (u br. 2) i to, kako ćemo kasnije vidjeti, ne baš na sretan način. Dakle, može se reći da izraz »Kristovi učenici« bar dopušta ili čak sugerira da se misli na sve kršćane kao na one kojima je svojstveno da sve »odistinski ljudsko« nalazi odjeka u njihovu »srcu«; a i taj posljednji izraz »srce« sigurno treba shvatiti u biblijskom značenju i širini, tj. kao izraz za čovje-

¹¹ Usp. MOELLER Ch., *nav. dj.*, str. 285sl.

kovu nutrinu i dubinu iz koje proizlaze ne samo osjećaji za drugoga nego i savim konkretni postupci. Moglo a možda i moralo bi se postaviti pitanje da li je prva rečenica GS-a konstatacija o činjeničnom stanju, tj. tvrdnja da se zaista događa ono što se kaže, ili je pak to konstatacija o »naravi« Kristovih učenika pa makar se rečeno suosjećanje u njima ne događa uvijek. Na temelju jednog malog podatka iz rasprave na Koncilu dobiva se bar neka indicacija: jedan je koncilski Otac bio predložio da se umjesto »jesu« stavi »neka budu«, tj. »radosti... neka budu... i Kristovih učenika« (lat. umjesto *sunt* predlagao je *sint*); iz toga bi se moglo zaključiti da tekst sadržava egzistencijalnu konstataciju a ne tek neku riječ o »naravi« članova Crkve. Ako je tomu tako, da li je tvrdnja previše optimistična?

b) Koliko je Koncilu bilo stalo da se izrazom »Božji narod« ili »Crkva« ne bi označila neka grupa ljudi odijeljenih od svijeta ljudi (pa je, kako je rečeno, odabran izraz »Kristovi učenici«) vidi se i po tome što *druga rečenica* br. 1 počinje konstrukcijom »njihova zajednica«, tj. zajednica Kristovih učenika, a što je također svjesna zamjena izraza »Crkva odnosno narod Božji« iz ranijih predložaka teksta.

U toj drugoj rečenici naznačuju se neke odrednice zajednice Kristovih učenika. U odabiru tih odrednica Konstitucija nije izvorna u odnosu na ostale dokumente 2. vatikanskog koncila. Ipak je vrijedno naglasiti te odrednice koje su i inače prisutne, značajno i presudno prisutne, u svom djelu Koncila, pri čemu svakako treba posebno istaknuti LG, a u našem slučaju vjerojatno osobito br. 8 i 9 te konstitucije, koji su, po svemu sudeći, u pozadini teksta koji upravo analiziramo. Kratko rečeno: druga rečenica br. 1 konstitucije GS naznačuje antropološko-sociološku, kristološku, pneumatološku, eshatološku i misijsku odrednicu zajednice Kristovih učenika. Antropološko-sociološki aspekt dolazi do izražaja možda već izborom riječi »*communitas*« (zajednica) ali svakako izrazom »izrasta iz ljudi«; dakle, Kristovi učenici su, ponajprije, jedna društvena datost, čime je već dosta jasno naznačeno da je ovdje riječ o tzv. putujućoj Crkvi odnosno o Crkvi na putu a što će još jasnije postati izrazom da tu zajednicu vodi Duh Sveti na njezinom »putovanju prema Očevu Kraljevstvu«. Po svemu sudeći ta antropološka odrednica je težište druge rečenice br. 1: kako prva rečenica br. 1 naglašava da u srcima Kristovih učenika nalaze odjeka radosti i nade, žalosti i tjeskobe današnjih ljudi, tako druga rečenica sigurno želi naglasiti baš činjenicu da se i zajednica Kristovih učenika sastoji od ljudi; ta, bar djelomična, konaturalnost današnjih ljudi i Kristove zajednice samo još više ističe povezanost današnjih ljudi i zajednice Kristovih učenika a do čega je osobito stalo sastavljačima br. 1 GS-a. Je li naglašavanje te upravo banalne činjenice da se i zajednica Kristovih učenika sastoji od ljudi ima u vidu nekršćane ili kršćane? Neka pitanje ostane otvoreno!¹²

¹² Na liniji upravo rečenoga možda je namjerno izabran glagol *coalescere*: mi ga prevodimo s »izrastati«, iako hrvatski prijevod u izdanju KS-a (Zagreb 1970) ima izraz »sacinjavati«; tali-

Jasno, Konstitucija već u svojem br. 1 ne zaboravlja da zajednicu vjernika određuje i – Krist: riječ je očito o proslavljenom Isusu iz Nazareta. Za taj kristološki aspekt samo se kratko kaže da su članovi te zajednice »sabrani u Kristu«. To je zaista kratka naznaka ali koja doziva u pamet na neki način svu povijest spasenja s Kristom – događajem (Kristovo otajstvo!) kao vrhuncem te povijesti i kao otajstvenim utemeljenjem već samog postojanja zajednice Kristovih učenika; sam pak izraz »sabrani« doziva u pamet okupljanje ljudi iz svih plemena, puka i jezika.

Pneumatološki aspekt zajednice Kristovih učenika je u našem slučaju opisan kao »vođenje na putovanju«: ovim spominjanjem Duha Svetoga kao vođe na putu ne samo da je dohvaćena velika biblijska tema¹³ nego je i vjernička zajednica predstavljena kao povorka, u Kristu sabranih ljudi, koja korača putovima ljudske povijesti odnosno koja hodočasti (tako bi se mogla prevesti lat. riječ *peregrinatio* koja je ovdje upotrebljena a nije upotrebljena riječ *via*) prema Očevu Kraljevstvu.

Spominjanjem »Očevog Kraljevstva« kao ciljne točke putovanja Kristovih vjernika naznačena je eshatološka odrednica te zajednice. Sigurno je namjerno izabran izraz »Očevo« a ne »Kristovo« Kraljevstvo jer je to primjerenije biblijskom gledanju na završetak povijesti spasenja kako je uočila moderna egzegeza. Sam izraz »Kraljevstvo« se posebno ne precizira nego je sve ostavljeno njegovom evokativnom značenju osobito na temelju novozavjetnih spisa.

Konstitucija spominje i misijsku odrednicu zajednice Kristovih vjernika time što ukratko naznačava i njihovu zaduženost (usp. lat. riječ *proponendum*) da svi ma obznane poruku spasenja koju su i sami primili. Dakle, vjernici nisu usmjereni, pa onda ne smiju biti ni zainteresirani, samo za dospijeće u Očevo Kraljevstvo nego su »u Krista sabrani« i zbog toga da bi preuzeli službu navješćivanja poruke spasenja; vrijeme njihovog putovanja je i vrijeme u koje im je povjereno određeno poslanje sa sviješću da su, kako kaže tekst, »svima« poslani.

c) *Treća* i završna *rečenica* br. 1 počinje jednim »quapropter« (stoga, zato) što je kao neki zaključak koji se izvodi na temelju prethodnih dviju rečenica i njihovih tvrdnji; izgleda da ovaj zaključak, koji sigurno hoće opravdati i naslov br. 1, prvenstveno cilja na tvrdnju da su radosti i nade današnjih ljudi radosti i nade i Kristovih učenika (prva rečenica) i na tvrdnju da i Kristova zajednica »izrasta iz ljudi« (druga rečenica). Dakle, na temelju izrečenog u prethodnim rečenicama, ova zaključna rečenica tvrdi da se zajednica Kristovih vjernika »doživljava« (lat. *experitur*) tijesno povezanom s ljudima; latinski se izraz može jednostavno pre-

janski prijevodi citirani u bilj. 5 imaju »è compostae«; njemački prijevod (v. bilj. 2) ima »ist gebildet«, ali francuski (usp. bilj. 3) ima »s'édifie«.

¹³ Za Iv 16,12–13 usp. GOLUB I., *Duh Sveti u Crkvi*, Zagreb, KS 1975, »Teološki radovi« 3, str. 42–47.

vesti sa »je«, ali kao da je taj izraz izabran radi egzistencijalnog načina govora svojstvenog svemu br. 1.

Kaže se da je zajednica Kristovih vjernika »povezana« (lat.: *coniuncta*) s ljudskim rodом; već je prije rečeno da u pozadini tog izraza stoji pojam »solidarnosti« (prema franc. *solidarité*), koji je prvi od četiriju ključnih pojmova u Predgovoru.¹⁴

Ako u našem slučaju – a to se bar preporuča – riječ »povezanost« shvatimo u smislu solidarnosti, onda treba naglasiti da suosjećanje koje se njome izražava odnosno participacija Kristovih učenika u onome što ljude pogađa bitno uključuje i svijest odgovornosti za njih¹⁵ pa onda »tijesna povezanost« s današnjim ljudima obvezuje Kristove učenike da sukladno i djeluju na dobrobit tih istih ljudi. To je još naglašenije ako se ima na umu pozadina umetanja male riječi »zbiljski« (lat.: *revera*): time se je, naime, izašlo ususret izraženoj želji da »ontologicus aspectus prae gnoseologico ponatur«¹⁶ tako da bi smisao mogao biti slijedeći: Kristovi učenici su »zbiljom« (tvorno) tijesno povezani s ljudima. Riječ je i ovdje o povezanosti odnosno solidarnosti ne jednostavno sa svijetom nego s »ljudskim rodом« (usp. i naslov ovog br. 1) što je samo kratka anticipacija antropocentrične optike svekolike Konstitucije. No, uz »ljudski rod« riječ je i o povezanosti odnosno o solidarnosti s »njegovom poviješću« čime je već u prvom broju bar naznačena jedna od temeljnih, u mnogočemu nanovo otkrivenih i doživljenih, vizura Konstitucije (pa i svega Koncila) a to je čovjekova povijesnost.¹⁷

4. Zaključna napomena

Gledajući br. 1 konstitucije GS u cjelini neosporno je da je on već s literarne strane uspjeli i upravo svečani proslav koji velepotezno otvara – nadati se je – i velebno zdanje. Osim toga, neosporno je također da je uporabljeni leksik sa svojim egzistencijalnim timbrom dojmljiv i evokativan. Ali iznad svega je dalekosežan – a gledajući povijesno i prekretnički – svojom idejom o povezanosti (u smislu solidarnosti) zajednice Kristovih učenika i ljudskog roda s njegovom

¹⁴ O solidarnosti usp. CONGAR Y., Kirche und Welt, u *Weltverständnis im Glauben* (hrsg. J. B. Metz), Mainz, Grünewald, ²1966., str. 111sl; usp. i DONDEYNE A., *La foi écoute le monde*, Paris Ed. Universitates, 1964.: o solidarnosti između ostalog kaže na str. 50: »Se sentir solidaire, c'est se sentir responsable, non seulement de ses propres actes, mais aussi de ceux des autres, et, en fin de compte, de la bonne ou mauvaise marche du monde«.

¹⁵ Usp. ŠAGI-BUNIĆ T. J., Umjesto predgovora u *Vrijeme suodgovornosti*, knj. I., Zagreb, KS, 1981., »Polazišta«, str. V–XX.

¹⁶ Usp. MOELLER Ch., *nav. dj.*, str. 286.

¹⁷ Usp. o tome CATTANEO E., *Il Concilio venti anni dopo. I. L'ingresso della categoria »storica«*, Roma, Saggi 24., 1985.

poviješću¹⁸; to, po mnogočemu sasvim novo gledanje, koje zajednicu Kristovih vjernika vidi u i usred ljudskog roda sa svim njegovim radostima i nadama, žalostima i tjeskobama, ujedno najavljuje i novi metodološki pristup čovjeku i njegovom svijetu. Na neki način baš ta nova svijest o povezanosti odnosno solidarnosti kršćana s ljudskim rodom¹⁹ kao da ima funkciju da utemelji i opravda daljnji govor Konstitucije o čovjeku i njegovom svijetu: kao da se ne treba pozivati npr., na Bibliju ili kakvu Božju zapovijed da kršćani izreknu svoj odnos prema čovjeku i svijetu nego sama svijest o solidarnosti gotovo da sili Koncil da progovori o radostima i nadama kao i o žalostima i tjeskobama današnjeg čovjeka ali s time da to ne bude tek skup formulacija nego i akt kretanja ususret ljudskoj obitelji.²⁰

II. – br. 2

A) Prijevod

Kome se obraća Koncil

(§1) Zbog toga, pošto je dublje sagledao otajstvo Crkve, Drugi vatikanski koncil odmah se obraća ne više samo sinovima Crkve i svima koji zazivaju Kristovo ime nego svim ljudima sa željom da svima izloži kako shvaća prisutnost i djelovanje Crkve u današnjem svijetu.

(§2) Stoga ima pred očima svijet ljudi, to jest svu ljudsku obitelj sa svim stvarima među kojima ona živi; svijet koji je pozornica povijesti ljudskog roda i koji je obilježen njegovim zalaganjem, porazima i pobjedama; svijet za koji kršćani vjeruju da ga je sazdala i da ga uzdržava Stvoriteljeva ljubav i da je, doduše, dospio u ropstvo grijeha ali ga je raspeti i uskrslu Krist, slomivši moć Zloga, oslobodio da se prema Božjem naumu preobrazi i prisprije dovršenju.

B) Komentar

1. Naslov i struktura

Što se tiče strukture br. 2 sasvim je očito da se on sastoji od dva različita dijela; prvi dio (koji ovdje označavamo kao §1, kako to čine i neki prijevodi, iako toga nema u latinskom originalu!) doista spominje one kojima se Koncil obraća a to su, u konačnici, svi ljudi; ali drugi dio (§2) nema s tim veze nego navodi što

¹⁸ O odnosu Crkve i svijeta usp. CONGAR Y., nav. čl. 102–111.

¹⁹ REID J.K.S., *Le deuxième concile du Vatican et le Schéma XIII u L'Eglise dans le monde de ce temps. Constitution »Gaudium et spes«.* Commentaires du Schéma XIII, Paris ed. MAME, 1967., str. 407sl. smatra da je u pozadini br. 1 Horacijev: »Nihil humanum alienum«.

²⁰ Usp. ŠAGI-BUNIĆ T. J. Polazište dijaloga. Uvod u pastoralnu konstituciju »Gaudium et spes« (pogovor hrvatskom prijevodu konstitucije citiranom u bilj. 1), str. 111. s bilj. 32.

Koncil podrazumijeva izrazom »svijet« (lat. *mundus*). Iz ta dva tematski zaista različita dijela razvidno je da se naslov može odnositi samo na prvi dio, a što je još jedan dokaz određene relativnosti naslova pojedinih brojeva Konstitucije. Pravi razlog takvog stanja s naslovom br. 2 leži u mnogostrukim preinačavanjima Predgovora Konstitucije. Današnji naslov je, u biti, prisutan već u Tekstu 3; precizacija termina »svijet« započinje s Tekstom 4 da bi se to obilno nastavilo i kasnije a čime se je povećavao br. 2 ali se nije mijenjao naslov pa je drugi dio br. 2 ostao u stvari bez naslova.

Veza prvog i drugog dijela br. 2 je riječ »igitur« koja je nejasna i teško prevodiva. Sav drugi dio je u latinskom tekstu samo jedna rečenica: samo jedan subjekt (»Koncil«), samo jedan predikat (»ima pred očima«) dok se objekt (»svijet«) izriče u tri navrata s uvijek novim dodacima pa je to veoma teško prevesti na žive jezike kao jednu rečenicu.

2. Analiza §1

a) Riječi »pošto je dublje sagledao otajstvo Crkve« bez sumnje upućuju na konstituciju LG a ostatak su iz onih predložaka za GS kada se je veza između dvije spomenute konstitucije mnogo izričitije iskazivala a neki su je predlošci stavljali kao početak konstitucije GS, kao njezin »incipit«.

b) Tekst kaže da se Koncil obraća ne samo »sinovima Crkve i svima koji zazivaju Kristovo ime nego i...«. Dakle, tekst razlikuje »sinove Crkve«, pri čemu se sigurno misli na katoličku Crkvu, i »one koji zazivaju Kristovo ime«, čime se očito označavaju ostali kršćani. Ako se ima na umu, a što je već rečeno u analizi br. 1, s kolikom se je pomnjom odabirao izraz »Kristovi učenici« i to kao zamjena za raniji izraz »Crkva« (sve to u br. 1), onda ograničavanje izraza »Crkva« samo na katolike (u br. 2) mora se smatrati bar nepažnjom koja odražava mentalitet stariji od konstitucije LG. A to što ni u konačnom tekstu GS-a nije to popravljeno pokazuje da ova Konstitucija, osobito zbog vremenskog tijesnaca, nije zaokruženo doručena u svim svojim formulacijama.

c) Izraz »prisutnost« (lat.: *praesentia*) je došla u tekst Konstitucije iz francuskog izvornika (tekst iz Züricha), ali kada je taj francuski predložak bio preveden na latinski smatralo se je da mu treba dodati i izraz »djelovanje« (lat.: *navitas*) jer da je latinska riječ »praesentia« previše statička i da ne uključuje i aktivitet sadržan u francuskoj riječi »présence«. U svakom slučaju u konačnom tekstu stvari su jasno izražene i nagovještavaju da će sadržaj Konstitucije biti »Ecclesia ad extra«, kako se je znalo govoriti još uoči Koncila.

3. Analiza §2

a) Riječ »svijet« je zbog svoje moguće mnogoznačnosti, osobito na temelju Biblije, u više navrata bila povod da koncilski Oci traže pojašnjenje u kojem smi-

slu se ta riječ upotrebljava u GS.²¹ Preciziranje tog pojma u GS je počelo, kako je već rečeno, s Tekstom 4 konstitucije²²; u početku se izraz »svijet« upotrebljavao gotovo isključivo u kozmološkom smislu, tj. kao oznaka za sve stvoreno da bi kasnije, osobito zahvaljujući primjedbama s Njemačke biskupske konferencije u ljeto 1965. god., došlo do antropološkog smisla te riječi s time da se i svijet u smislu kozmosa gleda u odnosu na čovjeka; kasnije su mnogobrojne preinake dovele do naglašavanja kategorije povijesnosti kao nezaobilazne sastavnice čovjekovoga svijeta. Dakle, odustalo se je od nekih, čak naglašenih, značenja riječi »svijet« u Bibliji²³ u korist jednog jasnijeg pojma važećeg za GS.

b) Na početku §2 su zajedno izraženi antropološki (»sva ljudska obitelj«) i kozmološki (»sa svim stvarima«) aspekti zbilje na koju misli Konstitucija pod riječju »svijet«; time je dosta jasno došla do izražaja misao da je upravo čovjek središte kozmosa a što je poruka Biblije a ne baš plod spontanog čovjekovog doživljavanja sebe i svijeta oko njega (usp. LG 48, §1). To antropocentrično gledanje na svijet Konstitucija će zadržati i u daljnjim razmišljanjima i formulacijama i to je jedna od njezinih temeljnih značajki; može se reći da su u pozadini takvog gledanja na čovjeka i svijet mnoga novija teološka razmišljanja koja se temelje na boljem uvidu u Bibliju ali i na nikad do kraja zanemarenom personalizmu kršćanstva.

c) Nakon spominjanja antropološkog i kozmološkog značenja riječi »svijet«, §2 govori o svijetu kao oznaci za povijest; o svijetu u tom smislu govori se kao o »pozornici povijesti ljudskog roda«²⁴ čime još jednom (usp. završetak br. 1) već u Predgovoru dolazi do izražaja naglašeni senzibilitet za povijest odnosno povijesnost. Kratko je naznačena dvoznačnost pa i paradoksalnost ljudske povijesti; spominju se, naime, i porazi i pobjede ljudskog roda u njegovoj povijesti. Takvim formulacijama izbjegnuto je i katastrofički pesimizam ali i jeftini optimizam s obzirom na povijesna zbivanja, mada su neki mislili da je u usporedbi s Biblijom ipak prenatravan optimizam u svezi sa svijetom.²⁵

²¹ O tome informiraju svi komentari Konstitucije.

²² O tome i o onome što neposredno slijedi usp. osobito MOELLER Ch. u *Lexicon für Theologie und Kirche: Das Zweite Vatikanische Konzil III*, Freiburg-Basel-Wien, Herder, 1968., str. 278sl.

²³ O »svijetu« u Bibliji usp. CONGAR Y., *L'Eglise et monde dans la perspective de Vatican II*. u: *L'Eglise dans le monde de ce temps. Constitution pastorale »Gaudium et spes«*, tome III, Paris, ed. Cerf, 1967., str. 38–41; usp. i *La Costituzione pastorale sulla Chiesa nel mondo contemporaneo*, Torino–Leumann, Elle Di Ci, 1966?, str. 385sl. (C. Riva).

²⁴ MOELLER Ch., *nav. dj.*, str. 288 misli da je latinska riječ »theatrum« svjesna aluzija na srednjovjekovna prikazanja s njihovim komedijama i farsama.

²⁵ Usp. CONGAR Y., *nav. čl.*, str. 38.

d) I, konačno, u završnom dijelu §2 sažeto je izraženo vjerničko gledanje na svijet koje karakterizira povijesno-spasenjska perspektiva: izražena je vjera da je Bog iz ljubavi saznao i da uzdržava postojeći svijet, tj. svijet je kao takav Božje stvorenje i Bog ga ne prestaje ljubiti, iako se ne zaboravlja stalna vjera Crkve da je to Božje stvorenje »dospijelo u ropstvo grijeha« ali se ne zaboravlja ni Radosna vijest da je raspeti i uskrsli Krist oslobodio taj isti svijet i omogućio mu da se preobrazi i prisprije dovršenju sukladno Božjem naumu spasenja. Reklo bi se da §2 dovoljno naglašava hamartološki aspekt svijeta odnosno ljudske povijesti ali da se vjera očituje ponajviše u tome što je izražena nada da će se Božji naum spasenja ipak ispuniti ili, bolje, dovršit će se ono što je započelo s Kristom-događajem odnosno s Njegovim Vazmenim otajstvom. Tako imamo i eshatološki aspekt svijeta odnosno ljudske povijesti koji sadržava karakterističnu napetost između »već« (Krist je svijet već oslobodio ropstva grijeha) i »ne još« (svijet se još treba preobraziti i prispjeti dovršenju). Umetak da je raspeti i uskrsli Krist oslobodio svijet ropstva »slomivši moć Zloga« najvjerojatnije je stavljen kao preventivni ustuk mogućim »psihologiziranjima« o zlu i izvoru zla u ljudskoj povijesti.²⁶

4. Zaključna napomena

U br. 2 konstitucije GS sigurno je teološki značajan §2 u kojem se kristalizira značenje riječi »svijet« da bi se razumjelo na koji to svijet misli Koncil kada govori o prisutnosti i djelovanju Crkve u njemu: to je svijet u svojoj kozmičkoj protežnosti i u svojoj povijesnoj dinamici a sa čovjekom kao središtem; baš je čovjek razlog i polazište govora o svijetu u njegovim kozmološkim razmjerima i u njegovim povijesnim zbivanjima. No, o svemu tome želi progovoriti Koncil koji vjeruje i u tzv. povijest spasenja tijekom koje se dogodilo da je svijet upao u ropstvo grijeha ali se je dogodilo i Kristovo oslobođenje koje će dovesti do dovršenja Božji spasenjski naum s čovjekom u njegovom svijetu.

III. – br. 3

A) Prijevod

Služenje čovjeku

(§1) Iako je u naše dane čovječanstvo zadivljeno nad svojim iznašašćima i nad svojom moći, ipak se često tjeskobno pita o današnjem razvoju svijeta, o mjestu i ulozi čovjeka u svijetu, o smislu svojih pojedinačnih i zajedničkih nastojanja i, konačno, o posljednjoj svrsi stvari i ljudi. Stoga Koncil, svjedo-

²⁶ Usp. MOELLER Ch., *nav. dj.*, str. 289.

čeći i izlažući vjeru svega naroda Božjega u Kristu sabranoga, ne može rječitije iskazati svoju povezanost, poštovanje i ljubav prema svoj ljudskoj obitelji, u koju je ucijepljen, nego da s njom započne dijalog o tim raznim problemima unoseći svjetlo Evanđelja i nudeći ljudskom rodu spasenjsku snagu koju sama Crkva, pod vodstvom Duha Svetoga, prima od svojeg Utemeljitelja. Tà treba spasiti čovjekovu osobu i obnoviti ljudsko društvo. Stoga će u svem našem izlaganju okosnica biti čovjek i to kao jedan i sav, s tijelom i dušom, srcem i savješću, razumom i voljom.

(§2) Zato Sveta Sinoda, ispovijedajući da je čovjekov poziv najuzvišeniji i tvrdeći da je u čovjeka usađena neka božanska klica nudi ljudskom rodu iskrenu suradnju Crkve da bi bilo uspostavljeno ono bratstvo svih kakvo odgovara tom pozivu. Crkvu ne pokreće nikakva zemaljska pohlepa nego ona teži samo za jednim: da pod vodstvom Duha Tješitelja nastavi djelo samoga Krista koji je došao na svijet za istinu*, da spasi a ne da sudi, da služi a ne da bude služen."

B) Komentar

1. Naslov i struktura

a) Sam naslov današnjeg br. 3 nalazi se u istom obliku već od Teksta 4 Konstitucije. I ovdje se još jednom vidi relativnost tih naslova, jer misao o služenju je u ovom broju prisutna tek u njegovoj posljednjoj rečenici i to kao jedna biblijska referenca, dok se u isto vrijeme u naslovu ne pojavljuju također ključni pojmovi ovog broja kao što su dijalog i suradnja.

b) Svojim §1 ovaj broj Konstitucije je kratko ocrtavanje situacije današnjeg svijeta, koja nije jednoznačna, na što Koncil, kao osobita instanca izraza vjere Crkve, odgovara ponudom *dijaloga* ali sa sviješću da je Crkva obdarena Evanđeljem i spasonosnom snagom; dijalog se nudi radi čovjekovog spasenja i radi uspostavljanja ljudskijeg društva. U §2 Koncil ide i dalje pa svijetu nudi *suradnju* u cilju ostvarenja bratstva svih ljudi, ali pritom napominje da ga u tome nosi samo želja da nastavi Kristovo djelo a što uključuje i Kristov stil a to je *služenje*.

2. Analiza §1

a) Na početku ovog paragrafa se tvrdi da je današnje čovječanstvo ispunjenc kontradiktornim raspoloženjima: s jedne strane je zadivljeno zbog novovjekit iznašašća, pri čemu se sigurno prvenstveno misli na tzv. tehnološku revoluciju, ;

* Usp. Iv 18,37.

** Usp. Iv 3,17; Mt 20,28; Mk 10,45

s druge strane obuzima ga neizvjesnost pa i tjeskoba. Ovdje se još ne ide na detaljno opisivanje sadašnje situacije čovječanstva nego je to više najava pa i svojevrsno utemeljenje onoga što će biti rečeno u »Uvodnom izlaganju« Konstitucije (br. 4–10). Je li viđenje situacije u br. 3 zaista odgovara raspoloženju sveukupnog čovječanstva? Uglavnom da, iako to kratko oslikavanje situacije više uzima u obzir tzv. zapadni svijet. To i ovdje kažemo jer je poznato da je u nastajanju Konstitucije više puta upozoravano da ona ipak odiše zapadnjački.

b) Prema daljnjem tekstu §1 zbog opisane situacije, koja u sebi nosi mnoga »vječna« ali i »suvremena« pitanja i dileme, Koncil, koji sebe zgodno naziva »svjedokom vjere Božjeg naroda«, nudi *dijalog* današnjem svijetu odnosno današnjim ljudima; kaže se u tekstu da je taj dijalog osobiti izraz »povezanosti« (lat.: *coniunctio*, što smo već imali u br. 1 u smislu solidarnosti), »poštovanja i ljubavi« naroda Božjega prema svijetu. I tako, nakon ključnog pojma »povezanosti« u br. 1 dolazimo do drugog ključnog pojma u Predgovoru a to je baš dijalog.²⁷ Iako Konstitucija, jasno, ne razlaže sam pojam dijaloga, svakako treba naglasiti da je time označena velika (neki će reći: epohalna) novost u pristupu Crkve svijetu: nakon stoljeća nepovjerenja, nesporazuma, sukobljavanja pa i anatematiziranja²⁸ evo naroda Božjega koji je svjestan da je i sam u tom jednom jedinom svijetu (u posljednjim preinakama je hotimično umetnuto u konačni tekst: »u kojem je (i sam) ukorijenjen«) i da dijeli sudbinu tog svijeta, tj. s njim je solidaran, i da dijalogom može nešto bar pridonijeti tom svijetu. Do takvog stava pa i opredjeljenja nije se došlo sasvim naprečac²⁹ nego je sve to bilo moguće tek nakon premišljanja ili čak ponovnog otkrivanja cjelovitijeg razumijevnja Objave, Crkve i »znakova vremena«. ³⁰ Ipak osvrćući se bar djelomično na sam pojam dijaloga spomenuli bismo da i enciklika pape Pavla VI. »Ecclesiam suam«, koja je ugledala svjetlo dana u tijeku 2. vatikanskog koncila (6. kolovoza 1964.), dijalog gleda kao nutarnju »strukturu« samog Božjeg djela spasenja a čime je onda određeno i samo bi-

²⁷ U latinskom izvorniku stoji riječ *colloquium* i sigurno ga treba shvatiti u smislu dijaloga; tako tu latinsku riječ prevode i francuski, njemački i talijanski prijevodi. Hrvatski prijevod u *Dokumentima II. vat. koncila* (Zagreb, 1970, KS) na ovom mjestu ovu riječ prevodi s »razgovor«, iako istu riječ na drugim mjestima GS-a prevodi s »dijalog« (v. br. 21). Protiv prijevoda *colloquium* s »dijalog« ništa ne kaže činjenica da GS pozna i riječ *dialogus* (usp. br. 43; 92); izgleda da se u latinskom tekstu Konstitucije te dvije riječi upotrebljavaju naizmjenično i radi izbjegavanja ponavljanja istog izraza (usp. br. 92).

²⁸ O tome usp. CONGAR Y., Kirche und Welt, u *Weltverständnis im Glauben* (hrsg. J. B. Metz), Grünewald, ²1966., str. 102sl.

²⁹ Usp. MOELLER Ch., *L'elaboration du Schéma XIII. L'Eglise dans le monde de ce temps*, Tournai, Casterman, 1968., str. 22–32

³⁰ Usp. MOELLER Ch. u *nav. dj.*, str. 80 notira da se tema dijaloga nije pojavila sve do teksta iz Züricha i odmah je zauzela jedan čitav paragraf; sve to šest mjeseci prije enciklike Pavla VI. »Ecclesiam suam«.

će Crkve iz čega proizlazi i sukladan pristup svijetu.³¹ Jasno je da se o dijalogu pokušava mnogo toga reći i s teoloških polazišta,³² ali ovdje ćemo još istaknuti da je opredjeljenje za dijalog sa svijetom bitno oblikovalo i metodologiju daljnjeg teksta Konstitucije. Izrazom »dijalog« Koncil prihvaća i drukčije motrište za Crkvu i za svijet: oni su odrasli pa i autonomni partneri (to će doći do izražaja u daljnjem tekstu Konstitucije) koji zajednički i s obostranim uvažavanjem i poštivanjem žele uvidjeti i rješavati konkretne probleme današnjih ljudi. Iz tona svega br. 3 jasno je da se Crkva više ne postavlja jednoznačno u ulogu učitelja nego nekako u ulogu brata koji želi s bratom razgovarati jer im je svijet i povijest zajednički dom; Crkva se više svijetu ne obraća kao konkurentu koji je polako nagrizao njezinu moć raznim humanističkim i socijalnim gibanjima i težnjom za emancipacijom nego se postavlja kao ona koja vjeruje da joj je Bog nešto povjerio za dobrobit svijeta; tako se može postaviti samo Crkva koja se više ne smatra poretkom ili dijelom nekog poretka nego zajednica ljudi upravo zaduženih i za ostale ljude.

Taj dijaloški stav uključuje i promiče drukčije shvaćanje mjesta Crkve u svijetu: Crkva ne želi više biti prisutna samo kao neka kulturna ustanova koja obavlja religiozni servis na traženje još zainteresiranih; Crkva nije u svijetu ni samo kao moralna instanca koja paternalistički prosuđuje i, po mogućnosti, kontrolira javni život nego ona želi biti prisutna u svijetu na profetski način, tj. kao zajednica vjere koja hoda ukorak s ljudima, sva zainteresirana da sa svijetom otkrije Božji poziv i naum s ljudima ovog vremena. Ipak dijalog pretpostavlja da svijet i Crkva nisu nešto posve identično; Crkva je u svijetu ali nije »od svijeta«. To ovdje napominjemo zbog toga jer su se čuli glasovi da inzistiranje na dijalogu između Crkve i svijeta i dalje, sada pod drugim velom, zadržava podjelu pa i razdvojenost Crkva–svijet i kao da ni 2. vatikanski koncil nije znao ili nije imao smjelosti konačno premostiti tu pogubnu podvojenost jednog ljudskog roda.³³ Rečeni prigovor je bar izazov da se s mnogo više nijansi govori o »granicama« između Crkve i svijeta a što, u konačnici, implicira i nijansiranu dijalektiku odnosa milosti i naravi što se je u novije vrijeme pokušalo učiniti vraćanjem na izvorni tomi-

³¹ O tome usp. DUDA B. »Pogovor« uz hrvatsko izdanje enciklike, Zagreb, KS, 1979., »Dokumenti« 54, osobito str. 80–84.

³² Usp. ŠAGI-BUNIĆ T. J., »Što je dijalog« u *Ali drugog puta nema. Uvod u misao Drugog vaticanskog koncila*, Zagreb, KS, 1972., »Polazišta«, str. 377–383.; RAHNER K., *Der Dialog in der pluralistischen Gesellschaft*, u *Weltverständnis im Glauben* (hrsg. J. B. Metz) Mainz, Grünewald, 1966., str. 287–297.

³³ Usp. CONGAR Y., *Eglise et monde dans la perspective de Vatican II u L'Eglise dans le monde de ce temps. Constitution pastorale »Gaudium et spes«*, tome III, Paris ed. Cerf, 1967., 23–26.

zam koji bi mogao nadvladati posljedice novovijekog »augustinianizma«, koji je »nadnarav« (milost) gledao samo kao nenužni dodatak naravi.³⁴

U dijalog sa svijetom narod Božji, prema br. 3 §1, unosi ono što vjeruje da specifičnoga ima a što je od Boga primio odnosno što od Boga prima³⁵ – to su, konkretno, »Evandjelje« i »spasenjska snaga«; spominjanjem »spasenjske snage« kao da se želi napomenuti da dijalog Crkve sa svijetom uključuje i angažiranje, premda se ni izraz »evandjelje«, ako se dobro shvati, ne može reducirati tek na govor odnosno raspravljanje o problemima i pitanjima današnjih ljudi.

c) Možda će netko reći da je Koncil ponudio dijalog svijetu iz taktičkih razloga ili prisiljen situacijom u kojoj se je Crkva našla. Međutim, sam razlog za dijalog Koncil izriče slijedećim riječima: »Tà treba spasiti čovjekovu osobu i obnoviti ljudsko društvo«. Važno je uočiti da se ne govori samo o čovjekovom (vječnom) spasenju nego se izričito spominje i obnova (sadašnjeg) ljudskog društva. Dakle, Crkva smatra da je i ta obnova važna i da se i ona treba zauzeti za nju; nije, dakle, zainteresirana samo za konačno čovjekovo spasenje nego i za obnovu sadašnjeg svijeta; može se reći da su i tom brigom za obnovu svijeta otvorene neke nove perspektive na koje su kršćani ipak nerijetko zaboravljali. No, treba također naglasiti da se ne radi o stvaranju nekog zasebnog »crkvenog« svijeta pored već postojećeg nego baš o obnovi ovog potonjeg.

d) Sve se ipak, i kad je riječ o dijalogu, vrti oko čovjeka pa i kad se govori o »ljudskom društvu«. Koncilski tekst izričito kaže da će okosnica (lat.: *cardo*) svega izlaganja Konstitucije biti čovjek i u toj najavi precizira se da će riječ biti o čovjekovom totalitetu odnosno o čovjeku pojedincu u njegovom totalitetu (lat.: *homo...unus ac totus*). Pri opisu tog čovjekovog totaliteta posebnu pažnju zaslužuje binom »tijelo i duša«: iako je bilo prigovora tijekom koncilske rasprave da to nije biblijski način govora,³⁶ ipak je zadržan i u konačnom tekstu da bi se baš današnjim uobičajenim terminima nadvladao mogući naslijeđeni (ontološki) dualizam (usp. br. 14) što će se pokazati važnim osobito kada kasnije u Konstituciji bude govor o ženidbi i kulturi; ujedno se je vjerojatno htjelo obraniti od hipoteke da se kršćani brinu samo za »dušu« čovjekovu pa da se stoga ne angažiraju u svjetska zbivanja.

³⁴ Usp. ČURIĆ J., *Dijalektika naravi i nadnaravi prema nauci Tome Akvinskog*, BS 44(1974), 4, str. 453–472.

³⁵ MOELLER Ch. u *Lexicon für Theologie und Kirche: Das Zweite Vatikanische Konzil III*, Freiburg-Basel-Wien, Herder, 1968., str. 289 kaže da je svjesno stavljen prezent »accipit« umjesto predlaganoga perfekta »accepit«.

³⁶ Isto, str. 290.

3. Analiza §2

a) Spremnost za dijalog iz §1 sada se pretvara u ponudu *suradnje* (lat.: *co-operatio*) ljudskom rodu odnosno svijetu; narod Božji ne želi samo dijalogizirati nego i surađivati sa ljudima današnjeg vremena. I tako dolazimo do trećeg ključnog izraza u Predgovoru. Cilj je te suradnje sveopće ljudsko bratstvo. Važno je uočiti da Koncil cilj suradnje izriče jednom personalističkom kategorijom da ne bi ispalo da se on zalaže za neki bezosobni poredak; umetak »kako odgovara čovjekovu pozivu« je svijesno stavljen da se ne bi poslanje Crkve svelo samo na neko »sociološko« bratstvo (o bratstvu treba uzeti u obzir završne brojeve Konstitucije, 91–93).

b) O čovjekovu pozivu ovaj paragraf samo kaže da je u temelju suradnje Crkve sa svijetom; međutim, važno je uočiti da je riječ samo o jednom jedinom čovjekovu pozivu da se ne bi opet podvajao čovjek pripisujući mu naravni i nadnaravni cilj, kako se to znalo činiti. O čovjekovom, jedinom, pozivu bit će riječi u svem Prvom dijelu Konstitucije do te mjere da će baš poziv biti polazište sveobuhvatne kršćanske antropologije.³⁷ Spominje se i tradicionalni teologumenon o »božanskoj klici u čovjeku« ali je čitač ovog teksta upućen da iz drugih izvora pokuša saznati preciznije značenje i domet tog izraza; može se reći da spominjanje »božanske klice« u čovjeku i opet upozorava da se suviše ne reducira Božje (spasenjsko) djelovanje.

c) Na kraju §2 izričito se kaže da Crkva pri ponudi suradnje nema nikakvih ovozemaljskih ambicija, tj. nema cilj da »osvoji« svijet, nego da samo želi nastaviti Kristovo djelo koje opisuje kao svjedočenje za istinu, spasavanje i služenje. Aludirajući na odnosne novozavjetne tekstove izgleda da osobitu pažnju zaslužuje riječ o *služenju*; to bi se moglo poduprijeti i činjenicom da riječ »služenje« dolazi i u naslovu ovog br. 3. U svakom slučaju, a to je vidljivo i iz povijesti nastajanja Konstitucije, imamo i četvrti ključni pojam iz Predgovora a to je upravo – služenje. Tim izrazom je naznačena jedna od ključnih misli svega Koncila. Njome se izriče stil kojim Crkva želi izvršiti svoje poslanje u ovome svijetu.³⁸

No, ipak pri tome treba imati na umu da stil izrečen riječju »služenje« ima svoje konačno utemeljenje u samom otajstvu Crkve; naime, Crkva je uzeta u otajstvo samoga Krista, a to otajstvo Novi zavjet, na temelju Staroga, izriče i kao otajstvo služenja: Isus je Sluga Božji, tj. uzet u službu izvršenja Očevog nauma

³⁷ Usp. RULLA L. M. – IMODA F. – RIDICK J., *Antropologia della vocazione cristiana: aspetti conciliari e postconciliari*, u *Vaticano II: bilancio e prospettive. Venticinque anni dopo* (1962–1987), t. 2 (a cura di R. Latourelle), Assisi ed. Cittadella, 1987., str. 952–1000.

³⁸ MOELLER Ch. u *nav. dj.* (v. gornju bilj.), str. 77 napominje da je u tekstu iz Züricha misao o služenju Crkve predstavljala temeljnu problematiku.

spasjenja ljudi. Drugim riječima, služenje nije tek neka sociološka nego i misterijska kategorija: služenje Crkve proizlazi iz njezinog otajstva pri čemu treba imati na umu da »služenje Bogu ide preko služenja svijetu«³⁹, tako da tu ne bi trebalo biti razdvajanja ili pak konkurencije.⁴⁰ Može se prihvatiti slijedeća konstatacija: »GS nije, doduše, prvi dokument koji svjedoči vjernost Tradicije u služenju svijetu. Ipak središnje mjesto koje on zauzima u sklopu svega 2. vatikanskog koncila od njega čini izraziti znak istančanog osvještenja i važnosti te dimenzije poslanja Crkve«.⁴¹

Ideja služenja Crkve je ona koja vjerojatno dolazi najčešće u tekstovima samog Koncila i papâ Koncila i koja je najčešće obuzimala pa i mučila Oce⁴²; ta misao o služenju svijetu želi na neki način nadvladati poremećene odnose prošlih stoljeća ali i usmjeriti buduću praksu Crkve, kako to kaže i Pavao VI. u govoru kojim je zaključio 2. vatikanski koncil (7. prosinca 1965.): »...Sve ovo doktrinalno bogatstvo (Koncila) usmjereno je samo jednom cilju: služiti čovjeku (tal.: *servire l'uomo*). Riječ je o čovjeku u svakoj njegovoj situaciji, u svakoj njegovoj slabosti, u svakoj njegovoj potrebi. Crkva se je na neki način proglasila sluškinjom (tal.: *ancella*) čovječanstva baš u trenutku kada je njezino crkveno učenje i njezino pastoralno upravljanje poprimilo – zbog slavlja Koncila – veći sjaj i veću snagu: misao o služenju (tal. *ministero*) je zauzela središnje mjesto«.⁴³

4. Zaključna napomena

U br. 3 konstitucija GS s pojmovima »dijalog«, »suradnja« i »služenje« odati po mnogočemu novi mentalitet kojim Koncil pristupa čovjeku i njegovom svijetu. To je najava ali i opredjeljenje za drukčiji odnos Crkve i svijeta: umjesto sporenja – dijalog; umjesto konkurencije – suradnja; umjesto osvajanja svijeta – služenje svijetu. No, Koncil je time ujedno sigurno htio inaugurirati i novu praksu.⁴⁴

³⁹ TILLARD J.-M.-R., L'Eglise service du Père et des hommes u *La nouvelle image de l'Eglise. Bilan du Concile Vatican II*, Tours ed. MAME, 1967., str. 75.

⁴⁰ Usp. isto, str. 76.

⁴¹ Isto, str. 75; Usp. i ŠAGI-BUNIC T. J., Briga za čovjeka u dokumentima suvremene Crkve, BS 50(1980), 2–3, str. 125–141.

⁴² Tako misli CONGAR Y., nav. čl. (v. gornju bilj. 33), str. 16.

⁴³ PAVAO VI., Fiducia nell'uomo e dialogo con il mondo. Discorso di chiusura (7 dicembre 1965) u *Dokumenti: Il Concilio Vaticano II*, Bologna, ed. Dehoniane, ⁵1967., str. 127.

⁴⁴ O svem Predgovoru usp. i ARÈS R., *L'Église dans le monde d'aujourd'hui. Présentation pédagogique de la Constitution pastorale »Gaudium et spes«*, Montréal ed. Bellarmin, 1977., str. 15–20.

Umjesto zaključka

Predgovor, tj. br. 1–3, Pastoralne konstitucije »Gaudium et spes« je sporo i čak mukotrпно nastajao tijekom rada 2. vatikanskog koncila jer je baš u tim, dosta kratkim, točkama došao do izražaja »novi stil« prisutnosti Crkve u suvremenom svijetu. U konačnoj verziji tih uvodnih napomena Crkva izražava svoje htijenje da se okrene suvremenom čovjeku kao središtu svijeta da bi s njim dijalogizirala, s njim surađivala na izgradnji humanijeg svijeta i to stilom Isusa Krista, tj. služenjem. Svime time Crkva daje do znanja da želi biti solidarna sa suvremenim čovječanstvom u njegovim radostima i nadama ali i u njegovim žalostima i tjeskobama.

Zusammenfassung

DIE KIRCHE BEGEGNET DER WELT

Ein Kommentar zu »Gaudium et spes« Nr. 1–3

Der Autor verfolgt den Werdegang der definitiven Version der einführenden Nummern der Pastoralen Konstitution über die Kirche in der Welt »Gaudium et Spes«. Dabei kommen zum Vorschein die Verschiebungen und neue Akzente im Verständnis und im Zugang der Kirche zur heutigen Welt. Darin bezeugt sich das Heranreifen des Konzils hinsichtlich der Bestimmung der Kirche im Verhältnis zum Menschen von heute. Im Vergleich mit den vergangenen Jahrhunderten könnte man von einem »neuen Stil« der Anwesenheit der Kirche in der Welt sprechen. Allbeherrschendes Thema ist die Solidarität mit der Welt; das zeigt sich im Dialog mit der Welt, im Dienst an der Welt und in der Mitarbeit mit der Welt.

Schlüsselworte: Kirche, Welt, Solidarität, Dialog, Mitarbeit, Dienst.